

Pojam i vrste javnih prihoda

Javne financije i porezni sustav

- ▶ **Javne financije** – znanstvena disciplina koja proučava modalitete i instrumente državnog prikupljanja, trošenja i preraspodjele javnih prihoda s ciljem učinkovite ponude javnih dobara i usluga.
- ▶ **Porezni sustav** – naglasak na prihodnoj strani, poreznim i neporeznim prihodima.

Definiranje pojma

- ▶ Javni prihodi su financijska sredstva koja služe državi za podmirenje javnih potreba, odnosno rashoda.

Suvremena država je porezna država.

Porezni se sustavi međusobno razlikuju.

Zajednička obilježja javnih prihoda:

- ubiru se u novcu,
- služe za podmirenje javnih potreba,
- ubiru periodično iz dohotka, odnosno prihoda, a samo ponekad ili rijetko iz imovine.

Vrste javnih prihoda

- ▶ Država stječe prihode u obliku **poreza, doprinosa, naknada, javnog duga i temeljem vlastite gospodarske djelatnosti (od državnih poduzeća).**
- ▶ Najvažniji instrument prikupljanja prihoda u svim državama su **porezi.**
- ▶ **Porezi ujedno predstavljaju najizdašniji prihod države.**

Javni prihodi

- ▶ **Podjela javnih prihoda (postoje brojne podjele):**
 - ▶ originarne i derivativne,
 - ▶ redovite i izvanredne,
 - ▶ namjenske i nenamjenske,
 - ▶ prihode širih i prihode užih teritorijalnih jedinica.

Originarni i derivativni javni prihodi

- ▶ **Originarni prihodi** države su oni koje država ostvaruje temeljem vlastite gospodarske djelatnosti, odnosno od svojih javnih poduzeća (npr. Hrvatske vode, Hrvatske ceste), odnosno državne imovine.
- ▶ **Derivativni prihodi** države ostvaruju se temeljem financijskog suvereniteta države, odnosno država iz svog suvereniteta crpi pravo oporezivanja fizičkih i pravnih osoba.

Redoviti i izvanredni javni prihodi

- ▶ **Redoviti prihodi** obilježeni su konstantnošću pritjecanja, u redovitim vremenskim intervalima, a to je njihovo obilježje povezano uz činjenicu da se obiru iz ekonomski obnovljivih izvora. Oni služe za podmirenje redovitih rashoda.
- ▶ **Izvanredni prihodi** ubiru se povremeno (tijekom samo jedne ili nekoliko godina) i služe za pokrivanje izvanrednih državnih rashoda. Izvanredni se državni rashodi mogu javiti u situacijama poput rata, velikih prirodnih nepogoda ili primjerice recesije.

Namjenski i nenamjenski prihodi

- ▶ **Namjenski prihodi** koje nazivamo još i destiniranim prihodima jesu oni kod kojih je unaprijed utvrđena namjena trošenja. Tako se primjerice sredstva prikupljena javnim zajmom koriste za financiranje izgradnje hidrocentrale ili se pak sredstva prikupljena oporezivanjem nafte i naftnih derivata troše za izgradnju i održavanje auto-cesta.
 - ▶ **Nenamjenski prihodi** ili nedestinirani, služe za podmirenje svih postojećih javnih potreba, dakle nije im unaprijed utvrđena namjena trošenja, odnosno prilikom njihovog ubiranja (uglavnom se radi o porezima) porezni obveznici ne znaju za što će se utrošiti prikupljena sredstva.
-

Prihodi širih i užih teritorijalnih jedinica

- ▶ **Prihodi širih teritorijalnih jedinica** jesu prihodi čije pravo ubiranja ima središnja država, u ovu se grupu u RH ubrajaju državni porezi (PDV, porez na dobit, trošarine).
- ▶ **Prihodi užih teritorijalnih jedinica** jesu prihodi koje smiju ubrati i trošiti u cijelosti ili samo djelomično uže jedinice, što ovisi o teritorijalnom ustroju određene zemlje. U RH to su prihodi županija, općina i gradova.

Slika 4.1. Porezni sustav Republike Hrvatske

Državni porezi – porez na dobit, PDV, trošarine

Zajednički porezi – porez na dohodak, porez na promet nekretnina

Županijski porezi – porez na nasljedstva i darove, porez na cestovna motorna vozila, porez na plovila, porez na automate za zabavne igre

Gradski/općinski porezi – prirez porezu na dohodak, porez na potrošnju, porez na kuće za odmor, porez na tvrtku ili naziv, porez na korištenje javnih površina

Javni prihodi

▶ Vrste javnih prihoda

- ▶ porezni prihodi (sve vrste poreza),
- ▶ neporezni prihodi (doprinosi i pristojbe ili takse),
- ▶ **ostali neporezni prihodi** (prihodi od imovine, pomoći od međunarodnih organizacija, inozemnih vlada, iz proračuna, prihodi od vlastite djelatnosti, kazne i donacije).

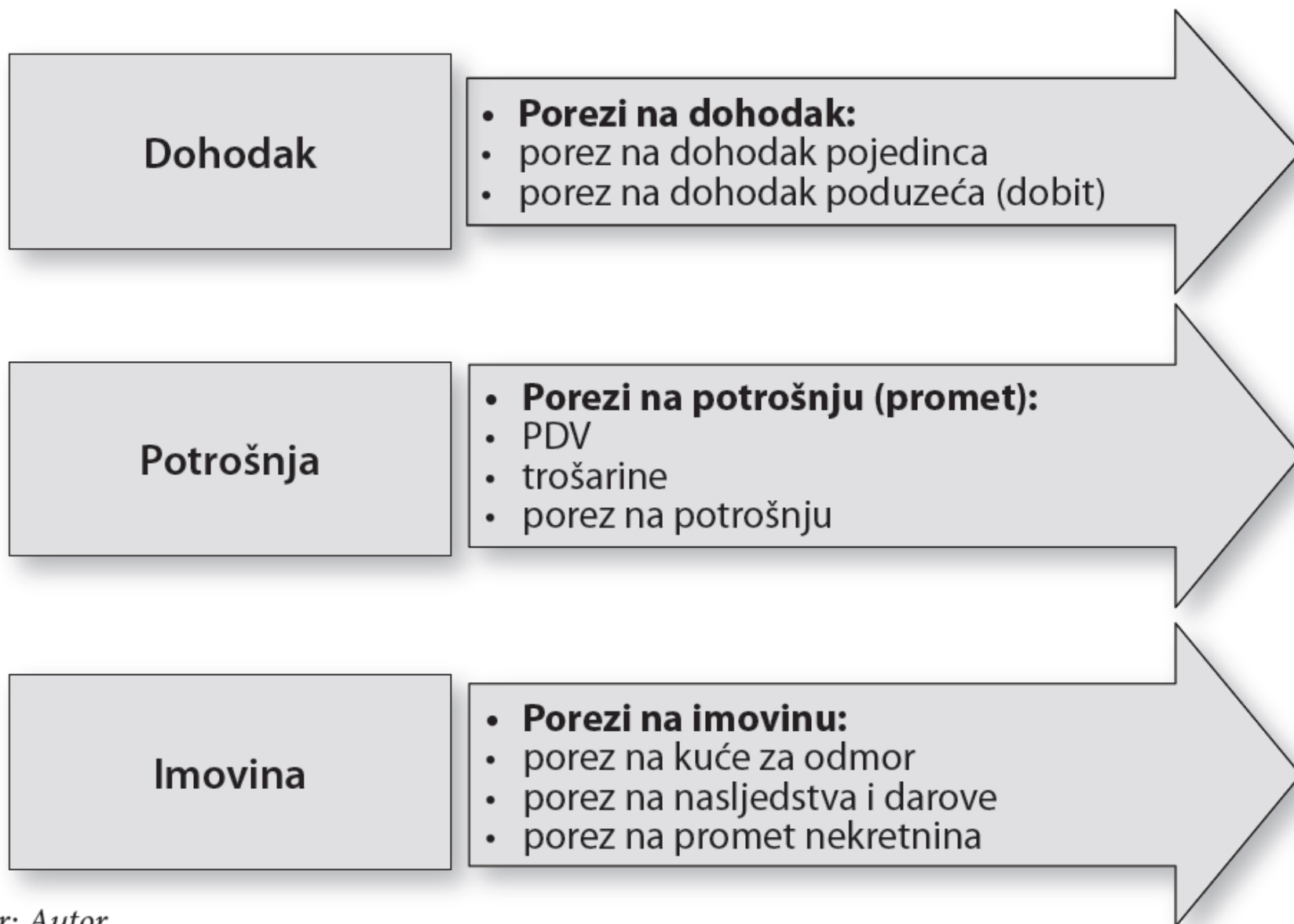

Pojam i obilježja poreza

- ▶ Porezni prihodi su najvažniji i najizdašniji prihod suvremenih država.
- ▶ U prošlosti su postojala mnogobrojna opravdanja za ubiranje poreza (teorija žrtve, sile, ugovora, cijene, organska teorija itd.), međutim danas se smatra kako nije potrebno tražiti opravdanja za ubiranje poreza.
- ▶ Na današnjem bi stupnju razvoja država s mnogobrojnim zadanim javnim funkcijama i ovlastima bilo nezamislivo održavati sustave javnih financija bez poreza pa tako danas postoji mnogo različitih poreznih oblika kojima se oporezuju svi pokazatelji ekonomske (porezne) snage, odnosno kapaciteta.

Slika 4.2. Pokazatelji ekonomske snage i skupine poreza kojima ih oporezujemo

Definicije poreza

- ▶ **Postoji bezbroj različitih definicija poreza i teško je naći jednu koja bi odgovarala svakom vremenu, prostoru i stupnju društvenog razvitka.**
- ▶ Porez je dio imetka koji svaki građanin daje državi da drugi dio može sigurno posjedovati. **Montesquieu**
- ▶ Porez je prisilni doprinos gospodarskih jedinica, dijelom za pokriće zajedničkih državnih potreba i javnih izdataka, a dijelom služi za drugačiju raspodjelu nacionalnog dohotka. **A. Wagner**
- ▶ Porezi su prisilno davanje bez konkretne odnosno posebne protuusluge onog kome to davanje pripada. **W. Wittmann**
- ▶ Porez je ustavnim putem unaprijed točno određen prinos što ga državljani moraju plaćati razmjerno svojoj imovini ili prema svojoj privrednoj sposobnosti. **S. Radić**
- ▶ Porezi su takva javna podavanja koja se daju državi ili drugim javnim tijelima prema odredbi zakona iz imovine, odnosno iz dohotka pojedinca u svrhu ostvarivanja opći svrha, bez posebne protučinidbe. **S. Posilović**
- ▶ Porezi su prisilno plaćanje državi za koje se ne dobiva protunaknada. Porez može biti razrezan fizičkoj osobi, nekom drugom subjektu, imovini itd. Definicija isključuje pristojbe i kazne, ali obuhvaća doprinose za socijalno osiguranje jer su oni prisilne naravi. **OECD**

Obilježja poreza

▶ Karakteristike poreza:

1. prisilnost,
2. derivativnost,
3. nepovratnost,
4. odsutnost neposredne naknade,
5. nedestiniranost,
6. ubiru se u javnom interesu,
7. novčani su prihod države.

Pojam i obilježja poreza

- ▶ Oporezivati se može gotovo sve pa tako osim **temeljnih poreznih oblika**, a to su porez na dohodak, porez na dobit i porez na dodanu vrijednost (ili neki drugi oblik općeg poreza na promet proizvoda i usluga) u poreznim sustavima postoje i manje važni i izdašni porezi poput primjerice poreza na kućne ljubimce.
- ▶ **Fiskalni sustav** je širi pojam od **poreznog sustava**

Podjela poreza

- ▶ Najčešće se koristi podjela koja dijeli poreze na **izravne** (neposredne ili direktne) i **neizravne** (posredne ili indirektne).

Izravni (dohodak i dobit).

Neizravni (PDV i trošarine).

- ▶ Kriteriji razlikovanja:
 - ▶ prevaljivost,
 - ▶ objekt oporezivanja i uvažavanje osobnih okolnosti,
 - ▶ obveza snošenja tereta poreza.

Porezna terminologija

- ▶ Kada opisujemo sam postupak oporezivanja susrećemo s mnoštvom različitih porezno-tehničkih pojmova, koje možemo nazvati zajedničkim imenom **porezna terminologija ili elementi oporezivanja**.
- ▶ Osnovna podjela porezne terminologije može se izvršiti na način prema kojem sve osobe koje se pojavljuju, odnosno sudjeluju u postupku oporezivanja, ubrajamo u **osobne elemente oporezivanja**, a svi ostali elementi koji nisu izravno vezani uz osobe koje sudjeluju u postupku oporezivanja ubrajaju se u **materijalne elemente oporezivanja**.

Porezna terminologija

- ▶ **Porezni dužnik, porezni obveznik ili porezni subjekt** jest fizička ili pravna osoba koja duguje porez, koja odgovara za porez, koja za račun treće osobe mora obustaviti ili platiti porez i izvršiti ostale obveze određene poreznim zakonima.
- ▶ **Porezni platac** je onaj tko uplaćuje iznos dužnog poreza poreznoj upravi.
- ▶ Nositelj poreznog opterećenja je onaj tko, ekonomski gledano, plaća porezni iznos, odnosno osoba čiji se dohodak ili imovina smanjuje uslijed oporezivanja. Ako zakonodavac želi da se porez prevaljuje, tada se onaj kome je zakonom namijenjeno konačno porezno opterećenje zove *porezni destinatar*.
- ▶ **Predmet ili objekt oporezivanja** jest stvar, radnja ili novčani iznos na koji se odnosi postupak oporezivanja. Predmet oporezivanja je uzrok nastanka porezne obveze.
- ▶ **Porezna osnovica** jest tehničko-fizička ili monetarna veličina na osnovi koje se određuje visina poreznog duga.
- ▶ **Jedinica oporezivanja** označava jedinicu porezne osnovice koju određuje zakonodavac, i na koju se primjenjuju porezne stope.
- ▶ **Porezni iznos ili porezni dug** označava apsolutni iznos poreza koji treba platiti.
- ▶ **Porezna tarifa** predstavlja jednoznačno uređen odnos između veličine porezne osnovice nekog poreza i pripadajućeg poreznog iznosa.
- ▶ **Porezna stopa** predstavlja omjer poreznog iznosa i porezne osnovice.
- ▶ **Porezni vjerovnik** jest fiskalna vlast koja ima pravo prikupljanja određenog poreza.

Prevaljivanje poreza

- ▶ Prevaljivanje poreza je situacija do koje dolazi kada se osoba koju je zakonodavac imenovao poreznim obveznikom razlikuje od osobe koja stvarno snosi porezni teret, odnosno čija je ekonomska snaga stvarno i trajno smanjena za iznos dužnog poreza.
 - ▶ Stoga, treba razlikovati **formalnu poreznu obvezu**, odnosno situaciju u kojoj je netko samo formalno udovoljio svojoj poreznoj obvezi (uplatio je iznos dužnog poreza), ali je iskoristio mogućnosti prevaljivanja (prebacio je porezni teret na neku drugu osobu) te je uspostavio ekonomsku snagu kakvu je imao prije zadovoljenja porezne obveze, od **stvarne porezne obveze**.
 - ▶ **Stvarna porezna obveza** znači da je nečija ekonomska snaga zbog oporezivanja trajno i stvarno smanjena.
-

Porezna incidenca

- ▶ O prevaljivanju poreza možemo raspravljati i kroz razmatranje o učinkovitosti i pravičnosti poreznog sustava.
- ▶ **Porezna incidenca** - krajnje snošenja tereta porezne obveze.
- ▶ **Razlikujemo:**
 - a) **zakonsku incidencu**, koja odgovara na pitanje tko je prema zakonu dužan snositi porez (ne govori ništa o tome tko stvarno snosi porez),
 - b) **ekonomsku incidencu**, koja odgovara na pitanje tko stvarno snosi porezni teret (čija je ekonomska snaga stvarno i trajno smanjena za iznos dužnog poreza).
- ▶ Ako se zakonska i ekonomska incidenca razlikuju, to znači da dolazi do tzv. pomicanja poreza.

Porezna stopa

- ▶ Jedan od najznačajnijih elementa oporezivanja zasigurno je porezna stopa.
- ▶ Najjednostavnije rečeno **porezna stopa** označava iznos poreznog tereta u odnosu na **poreznu osnovicu**, a na temelju **porezne osnovice** obračunava se i utvrđuje porezni iznos koji je porezni obveznik dužan platiti na ime podmirenja porezne obveze. Porezna stopa najčešće se utvrđuje u postotku.

Porezna stopa i porezna obveza

- ▶ Poreznom se stopom određuje funkcionalna povezanost između porezne obveze i porezne osnovice, a funkcija porezne obveze glasi:

$$T = T(O)$$

- ▶ Pri čemu simboli imaju sljedeće značenje:

T - iznos poreza,

O - veličina porezne osnovice.

- ▶ Dakle funkcija porezne obveze nam ustvari govori koliko trebamo platiti poreza, ako porezna osnovica iznosi x novčanih jedinica.

Prosječna porezna stopa i granična porezna stopa

Prosječna porezna stopa definira odnos između iznosa poreza T i porezne osnovice O te glasi:

$$\frac{T}{O} = \frac{T(x)}{O} \quad (4.2.)$$

Ili, jednostavnije, koliki postotak od porezne osnovice smo dužni platiti pri određenoj visini porezne osnovice.

Granična porezna stopa se primjenjuje na povećanu poreznu osnovicu, to je prva derivacija funkcije poreznog duga i glasi:

$$\frac{dT}{dO} = \frac{dT}{dO} \quad (4.3.)$$

Vrste poreznih stopa

- ▶ Prilikom oporezivanja mogu se primijeniti razne vrste poreznih stopa, a one mogu biti:

**proporcionalne,
progresivne i
regresivne.**

Vrste poreznih stopa

- ▶ **Proporcionalne porezne stope** ili bolje rečeno stopa, ne mijenja se s promjenom porezne osnovice, drugim riječima, primjenjuje se stalno ista porezna stopa bez obzira na visinu osnovice.
- ▶ **Progresivne porezne stope** jesu one koje rastu s porastom porezne osnovice, odnosno prepoznat ćemo ih ukoliko na rastuće porezne osnovice primjenjujemo rastuće porezne stope.
- ▶ **Regresivne porezne stope** prepoznat ćemo kada porezne stope rastu sa smanjenjem porezne osnovice, odnosno kako se porezna osnovica smanjuje tako se porezne stope povećavaju.

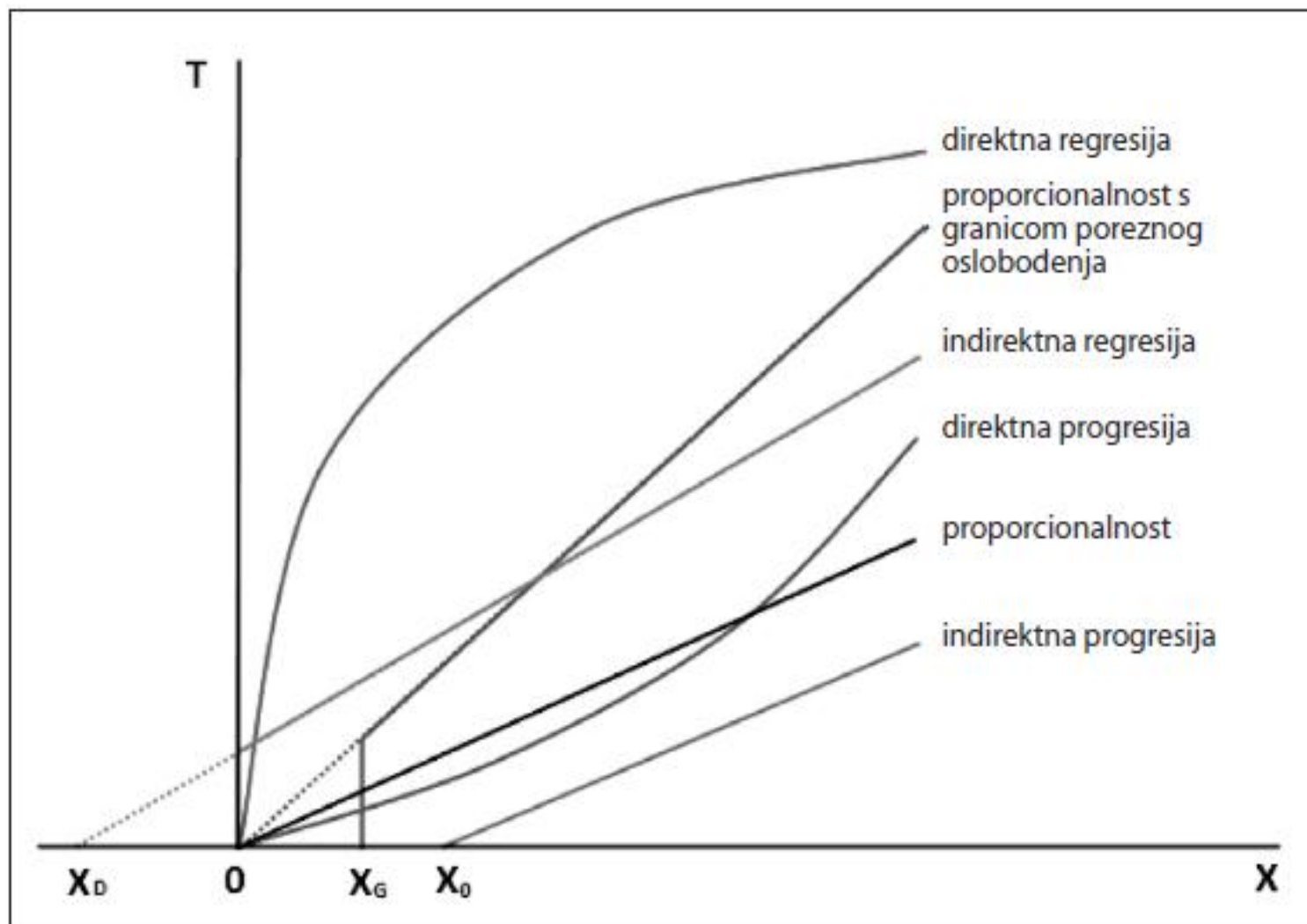

Proporcionalni učinak

- ▶ Uporaba **proporcionalne stope** djeluje **neutralno** na odnose među ekonomskim snagama, odnosno rezultat njezine primjene očitovat će se na način da će odnosi između dva porezna obveznika različitih ekonomskih snaga prije i poslije oporezivanja **ostati nepromijenjeni** (ukoliko su prije oporezivanja npr. bili u omjeru 1:2, tako će biti i poslije oporezivanja).
- ▶ Takav se učinak naziva **proporcionalnim učinkom**.
- ▶ Kod primjene proporcionalne porezne stope granična porezna stopa jednaka je prosječnoj poreznoj stopi.

Slika 4.3. Vrste mogućih učinaka oporezivanja

Izvor: Autor

Progresivni učinak

- ▶ Uporaba progresivnih stopa dovest će do pojave **progresivnog učinka**, koji se očituje na način da je došlo do promjene odnosa između dva porezna obveznika različitih ekonomski snaga prije i poslije oporezivanja, i to kako apsolutno, tako i relativno.
- ▶ Progresivni učinak se može ostvariti kroz dva modaliteta, a to su **izravna (direktna) i neizravna (indirektna) progresija**.
- ▶ Kod primjene progresivnih poreznih stopa granična porezna stopa viša je od prosječne porezne stope.

Izravna progresija

- ▶ Ostvaruje se kada se na povećanu poreznu osnovicu neposredno primjenjuje povećana porezna stopa.
- ▶ Razlikujemo:
 - a) punu (stalnu) progresiju i**
 - b) raščlanjenu (lomljenu) progresiju.**
- ▶ Danas se u pravilu primjenjuje raščlanjena progresija (kao npr. u našem sustavu oporezivanja dohotka).

Tablica 4.3. Primjer pune progresije

Porezna osnovica	Porezne stope
do 3.600 kn	10%
do 5.000 kn	15%
do 10.000 kn	25%

Tablica 4.4. Primjer raščlanjene progresije

Porezna osnovica	Porezne stope
do 3.600 kn	12%
iznad 3.600 do 10.800 kn	25%
iznad 10.800 kn	40%

Neizravna progresija

- ▶ Nastaje uporabom **proporcionalne stope**, medutim iako je primijenjena proporcionalna stopa **učinak nije proporcionalan, već progresivan**.
- ▶ Takva je situacija moguća jer iako smo na rastuće porezne osnovice primijenili uvijek istu, odnosno nepromijenjenu stopu, od nje smo odbili zakonom utvrđeni odbitak (egzistencijski minimum) pa su stvarno primijenjene stope ustvari rastuće.

Tablica 4.5. Primjer neizravne progresije

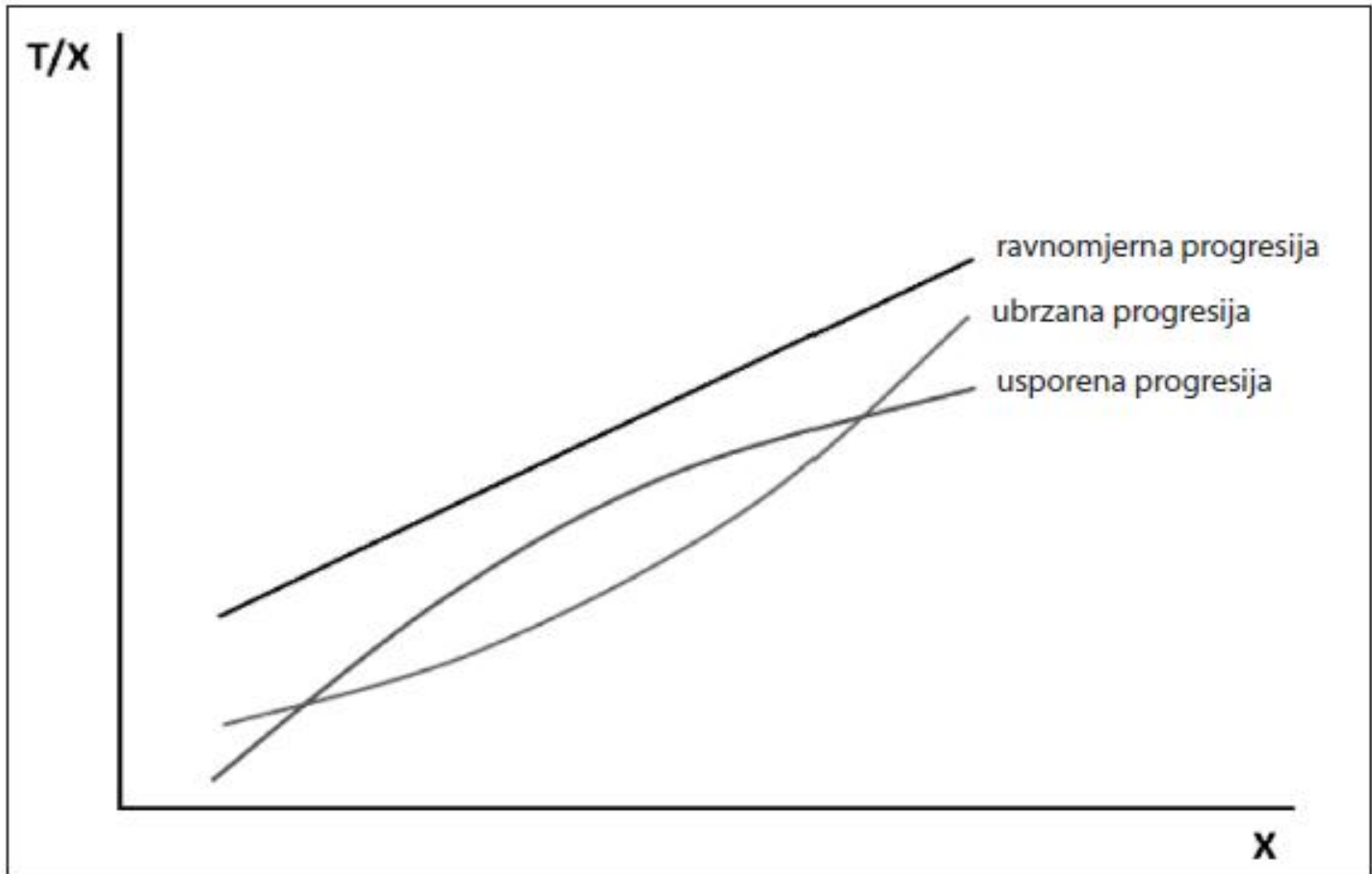
Osnovica	Zakonom utvrđeni odbitak	Zakonska porezna osnovica	Zakonska porezna stopa u %	Iznos poreza	Stvarna porezna stopa u %
1.000	1.800	-	10	-	-
1.500	1.800	-	10	-	-
2.000	1.800	200	10	20	1
2.500	1.800	700	10	70	2,8
3.000	1.800	1.200	10	120	4
3.500	1.800	1.700	10	170	4,8
4.000	1.800	2.200	10	220	5,5
4.500	1.800	2.700	10	270	6
5.000	1.800	3.200	10	320	6,4

Stupanj progresivnosti i porezna tarifa

- ▶ S obzirom na stupanj progresivnosti, tarifa može biti **ubrzano progresivna, linearno (ravnomjerno) progresivna i usporeno progresivna.**
- ▶ Pri čemu vrijedi:
 - ▶ >0 ubrzana progresija,
 - ▶ $=0$ linearna progresija,
 - ▶ <0 usporena progresija.

Slika 4.4. Vrste progresivnih tarifa

Izvor: Autor

Regresivni učinak

- ▶ On se javlja kod neizravnih poreza, a očituje se kao situacija u kojoj porezni obveznici s manjom ekonomskom snagom, kupujući isti proizvod kao porezni obveznici s većom ekonomskom snagom, ustvari snose veće porezno opterećenje.
- ▶ Regresivni učinak ima izrazito nepovoljan socijalni karakter i o njemu svako treba voditi računa prilikom oporezivanja neizravnim porezima.
- ▶ Kod primjene regresivnih poreznih stopa granična porezna stopa je niža od prosječne porezne stope.

Wagner-ova načela

1. **Financijsko-politička načela**
 - ▶ izdašnost poreza,
 - ▶ elastičnost poreza.
2. **Ekonomsko-politička načela**
 - ▶ izbor poreznog izvora
 - ▶ đenje računa o učincima pojedinih poreza
3. **Socijalno-politička načela**
 - ▶ Općenitost poreza
 - ▶ Ravnomjernost poreza
4. **Porezno-tehnička načela**
 - ▶ Određenost poreza
 - ▶ Ugodnost plaćanja
 - ▶ Jeftinoća ubiranja poreza

Financijsko-politička načela

- ▶ **Financijsko-politička načela** oporezivanja imaju prednost pred svim drugim grupama načela, naime uvijek će u oporezivanju primarni princip kojeg treba ostvariti biti prikupljanje dostatnog iznosa financijskih sredstava za podmirenje javnih rashoda, odnosno ostvarenje **fiskalnog učinka**.
- ▶ U tom kontekstu iznimno je važno **načelo izdašnosti** prema kojem se od prikupljenih poreza zahtjeva da uz ostale javne prihode budu dostatni za podmirenje planiranih javnih rashoda.
- ▶ **Načelo elastičnosti** ostvaruje se kroz mogućnosti poreznog sustava u cjelini da se prilagodi promjenama u visini javnih rashoda, odnosno da se bez većih zahvata u samom poreznom sustavu po potrebi može prikupiti više ili manje prihoda, ovisno o kretanjima u gospodarskim ciklusima.

Ekonomsko-politička načela

- ▶ **Ekonomsko-politička načela** oporezivanja povezana su uz ekonomske posljedice koje oporezivanje ima na porezne obveznike.
- ▶ Oporezivanje je u svakom slučaju za porezne obveznike teret, ali ne bi smjelo biti kazna i može pospješiti, ali isto tako i destimulirati određene aktivnosti što uvelike ovisi o **izboru** samog **izvora oporezivanja** (dohodak ili imovina) te o **izboru poreznog oblika** koji ćemo koristiti prilikom oporezivanja.

Socijalno-politička načela

- ▶ **Socijalno-politička načela** se danas primjenjuju u svim suvremenim poreznim sustavima, ali postoje značajne razlike u njihovoj praktičnoj primjeni. Naime, u nekim je državama dan veći značaj ostvarivanju socijalnih prava građana kroz instrumente porezne politike, dok se u drugima naglasak daje pretežito na ostvarivanje financijsko-političkih načela.
- ▶ **Načelo općenitost** poreza primarno je socijalno-političko načelo oporezivanja koje zahtjeva da svi građani neke zemlje budu oporezovani. Međutim, iako su svi građani neke zemlje njezini porezni obveznici, to još ne znači i da će snositi teret nekog poreza.
- ▶ Od oporezivanja se u suvremenim poreznim sustavima izuzimaju oni koji se nalaze ispod razine u toj zemlji propisanog **egzistencijskog minimuma**.
- ▶ Koncept egzistencijskog minimuma zasniva se na ideji da svatko mora raspolagati s nužnim minimumom ekonomskih sredstava koje će mu osigurati doličan život, a ukoliko porezni obveznik na mjesečnoj razini ostvaruje manje prihoda od onih propisanih kao egzistencijski minimum, neće biti oporezovan.
- ▶ **Načelo ravnomjernosti poreza** je također u općoj primjeni u suvremenim poreznim sustavima. Ono se zasniva na konceptu ravnomjerne raspodjele poreza na sve porezne obveznike neke zemlje. U praksi također nailazimo na različita rješenja povezana uz tumačenje same ravnomjernosti u oporezivanju.

Pravednost u oporezivanju

- ▶ Što je to **pravedno oporezivanje**?
- ▶ Normativna teorija oporezivanja definira dva osnovna modaliteta raspodjele poreza kojima je moguće ostvariti **načelo jednakosti** u oporezivanju, a to su:
 - ▶ **načelo koristi (ekvivalencije)** i
 - ▶ **načelo porezne (ekonomske) snage ili kapaciteta.**
 - ▶ Za razliku od **načela koristi** koje kao polazište uzima odnos ekvivalencije između plaćanja poreza i korištenja javnih dobara i usluga, **načelo porezne snage** za polazište razrezivanja poreza uzima sposobnost poreznog obveznika da pridonese financiranju stanovite veličine javnih rashoda, pritom se naravno javlja problem kako utvrditi poreznu snagu određenog poreznog obveznika.

Vodoravna i okomita jednakost

- ▶ **Vodoravna (horizontalna) jednakost** se ostvaruje jednakošću svih poreznih obveznika pred zakonom, odnosno znači da svi građani s istom poreznom snagom plaćaju isti porez.
- ▶ **Okomita (vertikalna) jednakost** se nadovezuje na horizontalnu, odnosno zahtjeva da porezni obveznici koji raspolažu većom poreznom snagom više pridonose u državni proračun.

Porezno-tehnička načela

- ▶ **Porezno-tehnička načela** se ubrajaju u grupu načela koja nije u suprotnosti ni s jednom od tri prethodno opisane grupe načela, što se ne može kazati za ostale grupe.
- ▶ **Načelo određenosti** poreza zahtjeva da porezi budu zakonski definirani te da je porezna obveza unaprijed utvrđena (da porezni obveznik unaprijed zna na osnovi čega će se utvrđivati porezna obveza) te da je materija oporezivanja uređena tako da bude razumljiva prosječnom poreznom obvezniku.
- ▶ **Načelo ugodnosti** sadržano je u ostvarenju zahtjeva da se porezi ubiru u vrijeme, na način i na mjestu koje je najpogodnije za poreznog obveznika te da se pritom porezni službenici prema svojim strankama odnose na korektan način čuvajući njihovo dostojanstvo i povjerljivost informacija.
- ▶ **Načelo jeftinoće** povezano je uz samo ubiranje poreza, koje mora biti što jeftinije kako bi neto učinak ubranih poreza bio što veći. Ovo se načelo može ostvariti na način da se smanji broj poreznih oblika koji se primjenjuju u nekom poreznom sustavu, da se smanji broj oslobođenja, olakšica i poticaja koji su primjeni u poreznim oblicima, da se racionalizira i pojednostavi postupak razreza, naplate i kontrole poreza, te da se izabere primjena onih poreznih oblika koji su jeftiniji za ubiranje (troškovi ubiranja neizravnih poreza manji su od troškova ubiranja izravnih poreza).

Racionalni porezni sustav

- ▶ Ukoliko su zacrtani ciljevi oporezivanja u skladu s ostvarenim učincima, odnosno ukoliko smo oporezivanjem uspjeli ostvariti sve ciljeve koji su bili zacrtani i to na željeni način, govorimo o postojanju tzv. **racionalnog poreznog sustava.**

Porezni sustav RH

- ▶ **Porezni sustav RH** je mlad porezni sustav koji postoji tek od osamostaljenja RH, a u njegovom kreiranju trebalo je proći i neke teške faze, u procesu tranzicije iz samoupravnog socijalizma, u porezni sustav koji će biti prilagođen načelima tržišne ekonomije.
- ▶ Uvjetno rečeno reforma poreznog sustav RH završena je 1998. godine uvođenjem PDV-a, od kada u našem poreznom sustavu postoje svi temeljni porezni oblici karakteristični za tržišne demokracije. Budući da je riječ o mladom poreznom sustavu, koji se pokušao oblikovati prema suvremenim načelima oporezivanja, karakterizira ga mali broj poreznih oblika te relativna transparentnost, odnosno jednostavnost poreznih zakona.
- ▶ Međutim, učestale promjene osnovnih elementa oporezivanja unutar temeljnih poreznih oblika, idu u prilog tezi kako je naš porezni sustav nestabilan, dakle sklon čestim promjenama, a slab porezni moral i visoka razina sive ekonomije također ga čine i neracionalnim.
- ▶ Porezni sustav RH je potrošno orijentiran, odnosno glavnina poreznih prihoda ubire se od potrošnih poreza ili drugim riječima PDV-a i trošarina. Ovakva orijentacija ima niz dobrih karakteristika koje su povezane uz prednosti neizravnih poreza u odnosu na izravne poreze, ali i jednu negativnu, a to je regresivni učinak, koji se očituje u činjenici da osobe s manjom ekonomskom snagom ustvari snose veći ili teži porezni teret.

Ciljevi i učinci oporezivanja

- ▶ **Ciljeve oporezivanja** možemo podijeliti u dvije velike grupe, a to su fiskalni i nefiskalni ciljevi oporezivanja ili ciljevi povezani uz provođenje ekonomske politike.
- ▶ **Učinci oporezivanja** mogu biti **željeni** i **neželjeni**.
- ▶ Ukoliko su oporezivanjem ostvareni ciljevi koji su bili zacrtani, kao na primjer u koliko je intencija zakonodavca bila da kod nekog poreznog oblika dođe do prevaljivanja, a ono se u praksi i dogodilo, govorimo o željenom učinku oporezivanja.
- ▶ Ako je pak kod nekog poreznog oblika došlo do prevaljivanja, ali to nije bila namjera zakonodavca, riječ je o neželjenom učinku oporezivanja. Jedan od neželjenih učinaka oporezivanja je svakako i pojava **porezne evazije**, odnosno izbjegavanja plaćanja poreza.

Porezna evazija

- ▶ Do porezne evazije dolazi kada porezni obveznik prije samog plaćanja poreza čini različite dopuštene ili nedopuštene radnje kako bi izbjegao poreznu obvezu, a ukoliko se tek nakon plaćanja poreza uspio osloboditi svog poreznog tereta, odnosno prebaciti ga na nekog drugog, riječ je o prevaljivanju.
- ▶ Porezna evazija može biti **zakonita (dopuštena)** ili **nezakonita (nedopuštena)**.
- ▶ Kod **zakonite porezne evazije** porezni je obveznik izbjegao plaćanje poreza, ali na dopušten način, odnosno pritom nije došao u sukob sa zakonom. Zakonita porezna evazija dešava se, na primjer, kad izbjegnemo plaćanje poreza jer smo pronašli tzv. „rupu u zakonu“, odnosno zakonsku prazninu, koja nam omogućava da na legalan način ne platimo porez.
- ▶ U slučaju **nezakonite porezne evazije** porezni je obveznik izbjegao plaćanje poreza, ali na nedopušten način te je pritom došao u sukob sa zakonom. Ona se javlja u obliku **utaje poreza**, kada su zatajene neke bitne činjenice povezane uz utvrđivanje veličine porezne obveze ili je u cijelosti zatajeno postojanje porezne obveze. Također se može javiti u obliku **krijumčarenja** gdje se izbjegava plaćanje PDV-a, trošarina i carina na određene proizvode, a najčešće je riječ o alkoholu i alkoholnim prerađevinama te duhanu i duhanskim prerađevinama.

Osobine “dobrog” poreznog sustava

- ▶ Ne postoje dvije zemlje s istim sustavom oporezivanja, oni mogu biti više ili manje slični, ali u svakoj će se zemlji kreirati za nju specifičan sustav oporezivanja koji će biti učinkovitiji što je više u skladu s zahtjevima koji se danas apostrofiraju kao **osnove „dobrog“ poreznog sustava**, a to su: izdašnost, pravednost, neutralnost, jednostavnost, stabilizacijsko i razvojno djelovanje te niski troškovi ubiranja poreza.
- ▶ Naravno, ovi zahtjevi nisu uvijek u skladu jedan s drugim, ali **pravednost u oporezivanju** možemo uvijek smatrati temeljenim načelom suvremenih poreznih sustava.

Doprinosi, pristojbe i ostali javni prihodi

- ▶ **Doprinosi i pristojbe** ubrajamo u kategoriju neporeznih prihoda, a uz njih u grupu ostalih neporeznih javnih prihoda, ubrajamo još i pomoći (od međunarodnih organizacija, inozemnih vlada, iz proračuna), kazne i donacije.
- ▶ **Doprinosi** su nakon poreza najizdašniji javni prihod, a po svojim su karakteristikama i najbliži porezima, ali ne zadovoljavaju sve karakteristike koje su ranije navedene kao bitna obilježja poreza.
- ▶ Ono što doprinose razlikuje od poreza jest činjenica da su za razliku od poreza oni destimirani prihod države, odnosno da im je unaprijed određena namjena trošenja. Tako doprinose plaćamo za zapošljavanje, mirovinsko osiguranje, zdravstveno osiguranje. Doprinosi su svojevrsna naknada koju plaćamo za korištenje usluga javnopravnog tijela, od koje imamo stvarnu ili izvjesnu korist.
- ▶ Obveznici doprinosa za socijalno osiguranje u RH su kako osiguranici tako i poslodavci, a osnovica za plaćanje doprinosa može biti različita ovisno o tome kojoj kategoriji pripadaju porezni obveznici (poslodavci ili zaposlenici, obrtnici, poljoprivrednici, slobodna zanimanja).

Pristojbe

- ▶ **Pristojbe** ili takse javni su prihod države koji se razlikuje od poreza jer kod njih možemo dovesti u vezu uslugu koju javnopravno tijelo čini poreznom obvezniku i visinu naknade koju on, bilo osobnim izborom, bilo da mu je zakonom određena, plaća za korištenje te usluge.
- ▶ Pristojbe se za razliku od doprinosa koje plaćamo za određenu materijalnu korist, plaćaju za nematerijalnu intelektualnu uslugu koju koristimo, primjerice vađenje putovnice ili osobne iskaznice. Postoje različite vrste pristojbi kao što su administrativne, upravne, paušalne, pojedinačne pristojbe itd. One nisu tako izdašan prihod kao doprinosi, ali svakako predstavljaju dodatno opterećenje za obveznike plaćanja pristojbi, a najčešće ih plaćamo u obliku taksenih maraka, odnosno biljega.
- ▶ **Kazne, donacije i pomoći** također predstavljaju javne prihode koje susrećemo u svim suvremenim državama, ali kao minoran javni prihod. Pomoći su prihod koji država može dobiti od različitih međunarodnih organizacija ili inozemnih vlada, dok donacije ili darovi mogu biti primljeni i od fizičkih osoba i to u novčanom obliku ili pak u vidu neke umjetničke zbirke ili tome slično. Primanje donacija i pomoći obično je povezano uz neke izvanredne situacije poput velikih prirodnih katastrofa ili rata.

